
El sexe dels àngels, per Terenci Moix. Premi Ramon Llull. Editorial Planeta. Barcelona, 1992

Terenci Moix ha tornat al conreu del català amb una obra sòlida, El sexe dels àngels, que cal considerar com a important en el panorama narratiu dels darrers anys. Ara bé, si el llibre tingués un punt de sentit comú, dubto que es trobés còmode com a continuació del pòrtic grandiloqüent amb què l'acompanya Pere Gimferrer. Tampoc no és un llibre avorrit, com alguns han manifestat, tot i que guanyaria amb una bona esporgada de les pàgines venecianes i portlligatines. Malgrat això és fàcil deixar-se endur i xalar-hi de veritat. Aquesta ha estat, si més no, la meva experiència de lector.

Fonamentalment, la novel·la enganxa per tres raons: a estones, per la intel·ligència d'una ironia subtil com la que sura dels retrats de Salvador Espriu o de Josep Ma. Castellet; unes altres, per la gresca descordada i poca-solta de les pàgines on intervenen Josep Pla, Joan de Sagarra, la fotògraf Colita o la jardinera japonesa de Banca Catalana. I la tercera per l'impecable esforç d'estil i pel treball de ductilitat d'una llengua absolutament eficaç a l'hora d'harmonitzar la polifonia de veus que hi intervenen.

A la pàgina de les mancances apuntaria que El sexe dels àngels flaqueja com a obra de ficció, fins al punt que es pot prescindir del fil argumental sense que passi res. Per contra, esdevé una senyora crònica d'allò que fou la vida cultural catalana de la dècada dels seixanta. Una crònica àcida i irreverent, però també lúcida i divertida, on Terenci Moix juga a expurgar els dimonis que li quedaven al païdor i a

justificar, si cal, la pròpia trajectòria de noiet provocador, d'"enfant terrible" o d'escriptor en dues llengües que es passeja de l'una a l'altra segons la seva conveniència. Aquests són els autèntics puntals del llibre que, d'altra banda, es remarquen amb nitidesa en diferents moments de la novel·la. El primer, allò que en diríem la crònica d'una revenja, queda reflectit en la monumental botifarra de Lleonard/Terenci als estaments de la cultureta una nit de Santa Llúcia. L'altre, el de l'actitud personal, no necessita cap justificació però és evident que moltes pàgines del llibre s'hi orienten de dret. Per trobar-hi un argument, si fa no fa paral·lel, es pot acudir a l'estirabot de Josep Pla quan endega, a l'escriptora que vol entrevistar-lo: -Jo faig el que em surt dels collons, senyoreta. Fa qui-sap-los anys que practícot aquest esport i l'aniré practicant mal s'ensorri el món (pàg. 446).

El món, però, no s'ensorra ni per aquests esports individuals ni tampoc pel divertiment de passar la vida cultural barcelonina dels anys seixanta per l'engonal de la mordacitat. Si alguns escriptors sembla que s'hi cremaven i n'havien de fugir, altres com Mario Vargas Llosa hi feien cursets intensius de cosmopolitisme i s'hi trobaven com el peix a l'aigua.

Joana E, per Ma. Antònia Oliver . Edicions 62. Barcelona, 1992

Es una bona novel·la per dues de les raons que es rastregen a les beceroles de qualsevol projecte narratiu amb cara i ulls. Una és el fet de tractar-se d'una història insòlita, real i melodramàtica; l'altra, l'ofici a l'hora d'explicar-la: la gràcia de no malmetre un bon argument i l'encert de saber-hi adequar el ritme i els artificis narratius més adients.

Joana E és la història d'una dona que fou coneguda per la novel·lista i de la qual, en gravacions i apunts, en recollí els trets d'una vida apassionant i apassionada. El seguiment biogràfic del personatge es concreta fins al segon matrimoni (considerat un escàndol, de dret i de fet), i contrabalança el present de la narració (el dia del casament), amb excursos sistemàtics cap al passat que recuperen i recorden els punts més significatius d'aquesta biografia. L'habilitat de la narració, una certa vigilància de l'embolcall melodramàtic per evitar-hi tòpics i excessos, i el control dels efectes sorpresa vesteixen una novel·la que es llegeix d'una tirada i que deixa clar l'ofici après i apamat d'una bona narradora. Un ofici que es pot sintetitzar, per exemple, en el recurs de no revelar amb la claredat suficient quin és el "partenaire" masculí d'aquest segon matrimoni escandalós. Si el lector vol saber-ho amb una mica de certesa, haurà de nuar petits detalls i seguir línies trencades que apareixen d'ací i d'allà, tot al llarg de la novel·la.

Cal remarcar, d'altra banda, l'homenatge explícit de Joana E i de la novel·lista a altres escriptores. El títol, de manera explícita, es refereix a Joana Eyre, de Charlotte Bronte, i altres detalls l'acosten a aspectes de Víctor Català i a Virgínia Woolf: hi ha un pastor que podria fer parella amb el de Solitud i damunt de tot el llibre hi plana, majestuosament, la independència d'esperit de la mítica escriptora anglesa.

Paradís d'orquíidies, per Gabriel Janer Manila. Columna. Barcelona, 1992

-

La darrera novel·la de Gabriel Janer Manila és sorprenent i bella,

però no acaba de trobar el seu punt més dolç ni sembla del tot arrodonida. Diria que pateix un problema de sintaxi estructural que no lliga prou bé els dos arguments sobre els quals bascula. El punt d'encontre entre les dues històries és el testimoni de Teresa, un personatge narrador que, des de la vellesa i un punt fora d'osques, recorda els trets més importants de la seva vida. Primer repassa una obscura història familiar d'amors endogàmics i reviu, després, la pròpia frustració amorosa desenvolupada en tres temps. De les dues històries, la familiar i la personal, només la segona té els caminadors adients. La primera va quedant com un rerafons deliqüescent i obscur que ocupa, però, el primer terç de la novel·la. Aquest és el problema estructural: la consciència que té el lector de començar una altra novel·la així que s'arriba al segon capítol.

De la història familiar en resta la metàfora que dóna títol a la novel·la. Un bell joc de conceptes que envigoreix el to poemàtic de la narració i que surt del manuscrit que recull l'incest familiar. El dia que la mare de la narradora emmaridà, el seu germà va tancar-se en una habitació per lliurar-se a un lent i silenciós suïcidi d'amor. Es dedicà a escriure i a omplir-se de greix fins que l'embalum del cos li ofegà el cor. En el manuscrit de l'oncle troba, la narradora, la metàfora de l'engany de l'amor que es concreta en el cas de les orquídiess Ophirys. Són flors que participen d'un joc de simulació a causa de la dificultat d'autofecundar-se sense la intervenció d'un insecte. Per aquesta raó, les orquídiess es travesteixen d'himenòpter femella i atrauen els mascles a l'engany d'una còpula falsa. Il·lusionats per la fantasia vegetal, els mascles tempten debades la unió i s'omplen de pol·len que, més tard, dipositen en altres orquídiess enganyats per la mateixa fantasia floral en forma de femella. Un paradís d'enganyss i de simulacions, d'amors i de

vides frustrades. Qui sap si no som com aquests himenòpters mascles enganyats per l'amor i la vida quan, fet i fet, l'única certesa són fantasies que s'aprofiten de la nostra il·lusion.

La música de l'atzar, per Paul Auster. Traducció de Jordi Civís. Edicions 62. Barcelona, 1992. / Trilogia de Nova York, per Paul Auster. Traducció de Joan Sellent. Edicions Proa. Barcelona, 1991.

A partir de La ciutat de vidre (1985), primera novel·la de Trilogia de Nova York, Paul Auster (quaranta-cinc anys, poeta, narrador i assagista), s'ha anat consolidant com un dels nous valors de la literatura nord-americana. En la seva obra narrativa, i de manera molt concreta en els dos volums que ara es presenten, Paul Auster s'adreça, com un corcó crític i corrosiu, a dibuixar l'angoixa agressiva de la societat americana, la solitud de les grans ciutats, la insolidaritat dels egoïsmes més profunds i la mesquinesa dels somnis de grandesa quan no esdeven altra cosa que joguines o entreteniments cruels. Les tres novel·les (en el sentit francès de "nouvel·le") que formen la Trilogia de Nova York participen d'un element comú, la persecució detectivesca, i semblen variacions d'una mateixa improvització musical. Peces de jazz cruel per a músics solitaris en la jungla novaiorquesa o velles herències kafkianes que perviuen al centre mateix del monstre urbà. Paul Auster dona un toc personal al gènere negre per a convertir-lo en mirall d'una societat desballestada. No és un element de denúncia social ni tampoc un tramat revés per a gaudi dels addictes: són miralls que reflecteixen una societat plena de fantasmes, d'individus malalts i de solituds tràgiques.

També són dos malalts els triomfadors que apareixen a La música de l'atzar. Una parella d'amics a qui la sort féu rics i que, després de

multiplicar immensament els diners, en dedicaren una part substantiva a construir sofisticades joguines infantils i a bastir velles il·lusions d'una perversitat forassenyada. Es l'ètica del triomfador en una societat on l'únic que compta són els guanys econòmics que tot ho permeten i justifiquen. Fins i tot l'esclavatge i la construcció d'un nou ordre moral entre les parets d'una propietat inaccessible des del món exterior. Aquest és un dels eixos de la novel·la, l'altre el trobem a la primera part del relat: serveix d'entrada al gruix de la narració i es projecta com una visió crítica del mite americà del viatge, la carretera i la possibilitat de trobar horitzons de grandesa en la fugida cap a l'oest. Paul Auster, però, esquinça el mite i el converteix en una cursa boja, en una fantasia angoixada i en un malson a frec de la bogeria sense cap més possibilitat que no sigui la recerca de la mort o la desintegració del propi jo.

Una doble proposta narrativa que ens acosta, subtilment, a les coordenades d'una societat complexa, desesperançada, malalta i que arriba, amb una facilitat que esfereix, a considerables nivells de maldat.

Poesies, per Màrius Torres. Quaderns d'Exili. Coyoacan. Mèxic, 1947 (Edició facsímil, promoguda i patrocinada per l'Ajuntament de Lleida amb motiu del 50è aniversari del traspàs del poeta).

El poeta Màrius Torres morí, el 29 de desembre de 1942, al sanatori de Puig d'Olena, a Sant Quirze de Safaja. Tenia trenta-dos anys i, malalt de tuberculosi, en feia set que hi vivia. Som a tocar, doncs, del cinquantenari de la mort i, entre les actuacions que ho recorden, hi ha

aquesta edició facsímil de 1947, amb els noranta-sis poemes que el mateix poeta trià i els únics amb el vist-i-plau de l'autor per a ser publicats en forma de llibre. En edicions posteriors i sense cap respecte a aquesta voluntat, s'anaren afegint poemes fins a doblar gairebé el nombre dels establerts en la de 1947.

La poesia de Màrius Torres s'encara fonamentalment a la pròpia condició d'home malalt i a frec de la mort, a la punyent paradoxa d'un metge incapaç de guarir-se i forçat, d'altra banda, a ser testimoni de l'ensorrament del món cultural, polític i patriòtic que li pertanyia com a propi. Obligat per la malaltia a romandre a Catalunya quan la família i els amics havien enfilat el camí de l'exili, no li restà cap altra alternativa que no fos el recer de la poesia, de l'art i de la filosofia. Una lírica profundament interior, de ressonàncies ribianes, que havia pouat també en fonts romàntiques i en els mestres del simbolisme francès. Davant de l'evidència de la mort i de la destrucció del món que els ideals familiars havien bastit, el poeta entengué que només des d'una reflexió girada endins podia pal·liar els efectes de la doble derrota. Calia accentuar, ni que fos per a ell mateix, els contorns del somni poètic i afermar, d'altra banda, la certesa rotunda de les obsessions que visqué amb més intensitat: l'amor i la mort.

Tant de bo que les actuacions preparades amb motiu dels cinquanta anys de la seva mort serveixin per recuperar, del vergonyós oblit a que es troba sotmesa, una veu certament original i intensa. La profunditat interior, la bellesa del poemes i la intensa puresa dels versos atorguen a Màrius Torres un lloc d'honor entre les poètiques més sòlides de la literatura catalana del segle XX.

Isidor Cònsul